

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Неїжпапи Людмили Станіславівна,
на дисертаційну роботу **Лященко Тетяни Вікторівни**
«Інформаційно-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти як умова соціального самовизначення підлітків»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Лященко Тетяни Вікторівни присвячене актуальній проблемі інформаційно-методичного забезпечення закладів позашкільної освіти як умови соціального самовизначення підлітків. Актуальність теми дослідження зумовлена низкою чинників. По-перше, у контексті сучасних викликів система освіти України потребує орієнтації педагогічної діяльності на формування суспільно значущих цінностей та створення умов для самореалізації особистості, що є особливо важливим для підліткового віку як періоду активного соціального самовизначення. По-друге, позашкільна освіта посідає чільне місце в системі безперервної освіти України та відіграє важливу роль у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної адаптуватися до динамічних змін суспільства. По-третє, в умовах повномасштабного воєнного вторгнення та наростання глобальних суспільних змін проблема соціального самовизначення підлітків набуває критичного значення, оскільки саме в цей період рівень когнітивного розвитку особистості дає можливість сформувати власні ціннісні уявлення про дійсність.

Незважаючи на представлений науковий доробок з проблеми розвитку особистості підлітків, їх соціальне самовизначення в умовах закладу позашкільної освіти та залежність цього процесу від інформаційно-методичного забезпечення досліджено недостатньо. Тетяна Вікторівна слушно виявляє протиріччя між очікуваннями суспільства і держави щодо формування соціального самовизначення підлітків та недостатньо вираженою орієнтацією системи освіти на вирішення цього завдання, між усвідомленням необхідності формування соціального самовизначення підлітків у закладах позашкільної освіти та недостатністю відповідного інформаційно-методичного забезпечення, а також між потребою підлітків у соціальному самовизначенні та відсутністю чітких орієнтирів, змісту, форм і методів формування соціального самовизначення особистості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертантка демонструє ґрунтовне володіння теоретичним матеріалом, здійснюючи глибокий аналіз базових понять дослідження. Зокрема, переконливо визначено сутність понять «інформаційне забезпечення», «методичне забезпечення», «інформаційно-

методичне забезпечення», «соціальне самовизначення» та «соціальне самовизначення підлітків у закладах позашкільної освіти».

Теоретико-методологічні основи дослідження базуються на концепціях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі позашкільної освіти, соціального самовизначення особистості та інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу. Дисертантка коректно використовує системний підхід до аналізу філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури, що дозволяє комплексно розглянути досліджувану проблему.

Методологічна обґрунтованість дослідження підтверджується використанням комплексу взаємодоповнюючих методів: теоретичних (системний аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення), емпіричних (діагностичні методи, педагогічний експеримент) та статистичних (методи математичної статистики для обробки результатів експериментальної роботи). Експериментальна робота проведена на достатній вибірці (397 осіб, з них підлітки – 372 особи, керівники гуртків закладів позашкільної освіти – 25 осіб) та охоплює заклади позашкільної освіти різних регіонів України, що забезпечує репрезентативність отриманих результатів.

Висновки та рекомендації дисертації ґрунтуються на результатах тривалого експериментального дослідження (2022–2025 рр.) та підтвержені статистичним аналізом даних. Авторка роботи переконливо доводить ефективність розробленого інформаційно-методичного забезпечення, демонструючи значні позитивні зрушення у динаміці рівнів сформованості соціального самовизначення підлітків експериментальної групи порівняно з контрольною групою.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше визначено та теоретично обґрунтовано інформаційно-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти у соціальному самовизначенні підлітків. Розроблено структуру інформаційно-методичного забезпечення закладів позашкільної освіти, що містить організаційний, структурний, функціональний та змістовий компоненти, а також сформульовано авторське визначення поняття «інформаційно-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти» як системи освітніх ресурсів, спрямованих на забезпечення освітнього процесу гуртків та інших творчих об'єднань закладів позашкільної освіти.

Вагомим внеском у педагогічну науку є виявлення та теоретичне обґрунтування особливостей соціального самовизначення підлітків, а саме: потреби у самостійності та самоідентифікації, становлення ціннісних орієнтацій та життєвих пріоритетів, активне опановування соціальних ролей, пошук професійного шляху, вплив соціального середовища, розвиток рефлексії, прагнення до самоствердження, емоційна нестабільність та суперечливість. Авторське визначення поняття «соціальне самовизначення підлітків у закладах позашкільної освіти» як динамічного процесу вироблення власної соціальної позиції у системі суспільних відносин є новим для вітчизняної педагогічної науки та враховує специфіку позашкільного освітнього середовища.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 33 наукових та науково-методичних працях (22 – одноосібні), з них: 11 статей у наукових фахових виданнях, 1 з яких індексується у Web of Science, 20 публікацій у збірниках матеріалів конференцій, 2 – інші навчально-методичні видання. Така кількість та якість публікацій свідчить про активну наукову діяльність здобувача та достатнє висвітлення результатів дослідження у відкритому науковому просторі. Апробація результатів дослідження здійснена на численних конференціях різного рівня: міжнародних, всеукраїнських та регіональних, що підтверджує визнання наукової спільноти щодо актуальності та значущості проведеного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблено та впроваджено у практику роботи закладів позашкільної освіти інформаційно-методичне забезпечення, що містить навчальну програму «Основи соціального самовизначення», яка отримала гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» Міністерства освіти і науки України (рішення Експертної комісії з позашкільної освіти від 11.03.2024 р., протокол № 1) та зареєстрована у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 8.007-2024. Це підтверджує високу практичну цінність розробленого інформаційно-методичного забезпечення та його відповідність державним стандартам.

Розроблений діагностичний інструментарій для визначення сформованості соціального самовизначення підлітків може бути використаний педагогічними працівниками закладів позашкільної освіти для моніторингу та оцінювання ефективності виховної роботи. Методичні рекомендації для педагогів закладів позашкільної освіти мають прикладний характер та орієнтовані на практичне застосування у повсякденній педагогічній діяльності.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи науковий рівень розробок Тетяни Вікторівни в результаті проведених досліджень, обґрунтованість здобутих результатів, варто вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи, а також висловити окремі побажання.

1. На нашу думку, потребує уточнення, які складові структури інформаційно-методичного забезпечення формування соціального самовизначення підлітків були виокремлені та впроваджені. Також було б доречно підкреслити, які з них належить саме до інформаційного забезпечення, а які до методичного забезпечення.

2. Дисертантка встановила, що найменш позитивна динаміка у змінах показників стосується мотиваційно-ціннісного критерію. Було б доцільно більш детально проаналізувати причини такої тенденції та запропонувати шляхи посилення роботи саме за цим напрямом, оскільки мотиваційно-ціннісним компонент є значимим для ефективного соціального самовизначення підлітків.

3. У роботі недостатньо висвітлено питання цифрового інформаційно-методичного забезпечення, що є особливо актуальним в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання. Можливості використання цифрових ресурсів у формуванні соціального самовизначення підлітків заслуговують на більш ґрунтовне дослідження.

4. У дисертації недостатньо розкрито вплив воєнного стану на процес соціального самовизначення підлітків у закладах позашкільної освіти. Хоча авторка зазначає, що дослідження проводилося в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, детальніший аналіз специфічних особливостей соціального самовизначення підлітків у воєнний час міг би збагатити дослідження.

Наведені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, а лише окреслюють можливі напрями його подальшого розвитку.

Загальна оцінка дисертації. Оприлюднені зауваження до дисертаційної роботи здебільшого дискусійного чи рекомендаційного плану, не применшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість роботи, яка рецензується.

Дисертація «Інформаційно-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти як умова соціального самовизначення підлітків» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, в якій Тетяна Вікторівна отримала нові науково обґрунтовані результати, що сукупно розв'язують актуальне наукове завдання, яке має важливе значення для розвитку педагогічної галузі. Представлена робота відповідає вимогам «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової вченої ради закладу вищої освіти, наукової освіти про присудження доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України №44 від 12.01.2022 р. та «Вимогам до оформлення дисертацій», затвердженим наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р., а її автор, Лященко Тетяна Вікторівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
факультету спеціальної освіти
та соціальної політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

